

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ความเป็นมาของการวิจัย

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ได้แผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ชุมชนต่าง ๆ ซึ่งแต่ก่อนเคยมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย การผลิตหรือการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาก็เพียงเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน หรือภายในชุมชนเท่านั้น แต่ด้วยกระแสดังกล่าวได้ทำให้วิถีในการดำเนินชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ประกอบกับค่าครองชีพและค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่สูงมากขึ้นทุกขณะ ทำให้รูปแบบในการผลิตสินค้าของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป จากการผลิตเพื่อเพียงการบริโภคเฉพาะภายในครัวเรือน กลายเป็นการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตที่สูงมากขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มผู้ซื้อในชุมชน กลายเป็นการพยายามแสวงหาผู้ซื้อจากแหล่งอื่น ๆ มากขึ้น จนก่อให้เกิดปัญหาด้านผลผลิตที่มากเกินไปเกินความต้องการตามมา อีกทั้งการเกิดขึ้นของจำนวนคู่แข่งกันในตลาดที่นับวันจะทวีจำนวนมากขึ้น ทำให้ธุรกิจหรือชุมชนใดที่มีศักยภาพในด้านการตลาด การแข่งขัน และด้านการบริหารจัดการที่ดีกว่าเท่านั้น จึงจะสามารถนำพากลุ่มหรือองค์กรให้มีความเจริญเติบโตและอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มีประเด็นหนึ่งที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตามความพร้อมของชุมชน เกิดการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง นำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น มาใช้สร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการ พร้อมทั้งสร้างระบบบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล ตลอดจนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและการบริการ บนฐานการเพิ่มคุณค่าสินค้าและบริการ จากองค์ความรู้และการบริหารจัดการที่ดีอันจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนลงได้

ที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง 689 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่เพียง 22 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางของความเจริญของภาคเหนือตอนบน และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หรือพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ สภาพทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของจังหวัดขึ้นอยู่กับผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น การทำนาข้าว ทำสวนลำไย ทำไร่กระเทียม ไร่หอม ไร่ยาสูบและพืชไร่อื่น ๆ นอกจากนี้ มีอาชีพสำคัญเป็นหลักอีกคือ การทำหมวก การจักสาน การแกะสลักไม้ การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าบาติก และถึงแม้ส่วนมากจะเป็นเพียงอุตสาหกรรมในครัวเรือน แต่ก็จัดเป็นอาชีพที่ถาวรมั่นคง และมีรายได้พอประมาณ

การทำสวนลำไย จังหวัดลำพูนมีพื้นที่เพาะปลูกลำไย 111,398 ไร่ เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 39.64 เนื่องจากเกษตรกรได้มีการปลูกลำไยตามพื้นที่นา ทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 11.50 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 297 กิโลกรัม ส่วนข้าวมียพื้นที่เพาะปลูก 180,370 ไร่ ลดลงจากเดิมร้อยละ 6.37 เนื่องจากเกษตรกรมีความสนใจปลูกพืชอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดก็ให้ความสนใจต่อการเพาะปลูกข้าว โดยได้เข้าไปส่งเสริมในเรื่องของพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น เพื่อผลตอบแทนที่คุ้มค่าแก่เกษตรกร ดังจะเห็นได้จากผลผลิตลดลงเพียง 2,691 ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.70 นอกจากนี้ กระเทียม และหอมแดง ยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดลำพูนที่สำคัญ รองลงมาจากข้าว การทำไร่ดังกล่าวนี้ว่าได้ผลดีมาก ทั้งนี้เพราะลักษณะของดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยจำนวนเนื้อที่ที่เพาะปลูกมีอยู่ประมาณ 38,302 ไร่ เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 22.68 ทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 39.58 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้นเป็น 2,942 กิโลกรัม

บ้านเหมืองกวัก หมู่ที่ 5 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวจังหวัดลำพูน มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 13 กิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 320 ครัวเรือน ประชากร 1,120 คน เป็นเพศชาย 550 คน หญิง 570 คน อาชีพหลักของหมู่บ้านคือ การทำนา จำนวน 68 ครัวเรือน รองลงมาเป็นการทำสวนลำไย จำนวน 40 ครัวเรือน และทำการอุปลำไยสีทอง จำนวน 21 ครัวเรือน อาชีพเสริม คือ การรับจ้างทั่วไป มีรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 54,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีรายได้จากนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 36,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2550) 28,000 บาทต่อคนต่อปี

บ้านเหมืองกวักมีพื้นที่อยู่อาศัย 164 ไร่ พื้นที่ทำนา 145 ไร่ พื้นที่ทำสวน 99 ไร่ ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง มีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 1 แห่ง มีพื้นที่ 805 ไร่ แหล่งน้ำสาธารณะ 1 แห่ง และประปา 2 แห่ง มีผู้ใช้น้ำประปา 159 ครัวเรือน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 1 แห่ง วัด 1 แห่ง จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 320 ครัวเรือน โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง โทรศัพท์บ้าน 150 เครื่อง โทรศัพท์มือถือ 194 เครื่อง หอกระจายข่าว 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง และมีศาลาประชาคม 1 แห่ง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเหมืองก๊วก หมู่ 5 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้รวมกลุ่มกันในการผลิตลำไยอบแห้งสีทอง เพื่อส่งจำหน่ายให้แก่ผู้ค้าส่งทั่วไป ซึ่งการผลิตและจำหน่ายลำไยอบแห้งสีทองดังกล่าว ถูกคราจากพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อ ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องมีการรวมกลุ่มกันผลิตและรวมกลุ่มกันจำหน่ายให้มากขึ้น และจะต้องสร้างตราสินค้าลำไยอบแห้งของกลุ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นในคุณภาพลำไยอบแห้งสีทองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเหมืองก๊วกให้ได้

อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่มเกษตรกรบ้านเหมืองก๊วก จะมีการรวมกลุ่มกันผลิตลำไยอบแห้งสีทองเพื่อจำหน่ายในลักษณะของการขายส่ง (อบแห้งแล้วใส่ถุงพลาสติก) ให้กับพ่อค้าคนกลาง ตลาดในชุมชนและตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่และใกล้เคียง แต่เนื่องจากกลุ่มยังขาดความรู้และความเข้าใจแท้จริงในด้านการดำเนินการด้านการตลาด การผลิต การบริหารและการจัดการในระบบบัญชีอยู่ อีกทั้งอำนาจการต่อรองและการแข่งขันก็จะยังคงเสียเปรียบคนกลางหรือผู้ผลิตรายใหญ่ และแม้กลุ่มจะขอความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอก็ตาม แต่หน่วยงานเหล่านั้นยังคงขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ในข้างต้น ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านเหมืองก๊วก ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควรจะเป็น แต่หากชุมชนได้รับความรู้ที่ถูกต้องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติแล้ว ผลผลิตกิโลกรัมลำไยอบแห้งสีทองก็มีโอกาสที่จะขยายตลาดได้มากขึ้น สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ดีขึ้น เพราะธุรกิจยังมีจุดแข็งและความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตอันเนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ คือ จากทั้งในจังหวัดลำพูนเอง และแหล่งผลิตลำไยที่จังหวัดเชียงใหม่

ฉะนั้น หากกลุ่มเกษตรกรบ้านเหมืองก๊วก สามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสามารถนำสินค้าที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายมาแลกเปลี่ยนกันในเชิงการค้าและการพาณิชย์ จนเกิดเป็นระบบเครือข่ายการค้าระหว่างวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ด้วยกันแล้ว ก็จะส่งผลทำให้วิสาหกิจชุมชนมีการเจริญเติบโตได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและวิสาหกิจชุมชน ก็กำลังได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในปัจจุบันด้วย การนำเอาความรู้จากวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งทางด้านการตลาด เศรษฐศาสตร์การผลิต การเงิน การบริหารจัดการ และการบัญชีมาประยุกต์ และบูรณาการให้เข้ากับกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจอย่างยั่งยืนแล้ว ก็จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถใช้ทรัพยากรภายในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและอย่างสูงสุด ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการตลาดที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันและอนาคตที่เหมาะสม เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน ในผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งสีทองของกลุ่มเกษตรกรบ้านหม้องกวัก หมู่ที่ 5 ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการตลาดวิสาหกิจชุมชนให้เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากรและขีดความสามารถของชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งพาตนเอง
3. เพื่อหารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ภายใต้แนวคิดการตลาดชุมชน โดยมุ่งใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาปัญหาทางการตลาดในด้านต่าง ๆ โดยครอบคลุมไปถึงแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด การหากลุ่มตลาดเป้าหมาย การสร้างตราสินค้า การพัฒนาและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการสร้างความแตกต่างในสินค้า ตามแนวคิดปรัชญาการทำตลาดแบบเศรษฐกิจพอเพียง
2. ขอบเขตพื้นที่วิจัย กลุ่มเกษตรกรบ้านหม้องกวัก หมู่ 5 ต. มะเขือแจ้ อ. เมือง จ. ลำพูน
3. ขอบเขตของเวลาที่วิจัย 1 ธันวาคม 2550 ถึง 30 พฤศจิกายน 2551
4. ขอบเขตของประชากรผู้เกี่ยวข้องในการวิจัย สมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านหม้องกวัก หมู่ที่ 5 และบ้านใหม่หม้องกวัก หมู่ที่ 19 ต. มะเขือแจ้ อ. เมือง จ. ลำพูน จำนวน 50 คน

นิยามศัพท์

การวิจัยในครั้งนี้ มีนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ ดังนี้

1. การจัดการการตลาด หมายถึง กระบวนการใน การวางแผน การปฏิบัติตามแผนด้านราคา การส่งเสริมการตลาด การขายแนวความคิด สินค้า และบริการ ที่จะสามารถสร้างความพึงพอใจให้ทั้งองค์กร และลูกค้าเป้าหมายไปพร้อมกัน (Kotler, 2000, p. 8)
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกชน และระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วม

สังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึก ไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ (นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544, หน้า 61-62)

3. การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจากข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ ความชำนาญ (วิกิพีเดีย, ออนไลน์, 10 สิงหาคม 2551)

4. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือ การอื่น ๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ ดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพา ตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

5. เศรษฐกิจชุมชน คือ ระบบการผลิต การแลกเปลี่ยนและการวิภาคของชุมชนที่มีความ สอดคล้องกับชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชนมิใช่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่สนับสนุนให้ผู้เป็น เจ้าของ “ทุน”แสวงหาประโยชน์สูงสุดเพื่อตนเอง แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีใช้ระบบเศรษฐกิจที่ควบคุม โดยรัฐและบงการจากรัฐ แต่เป็นระบบที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันบริหารจัดการโดยมุ่งให้บรรลุถึง ความพอเพียง ความเป็นธรรม และความสงบสุข ภายในชุมชน (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2546, หน้า 189)

6. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การมุ่งเน้นความสมดุล องค์กรวม และยั่งยืน ที่เน้นหลัก ความพอประมาณที่มีภูมิคุ้มกันผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ ถือว่าเป็นแนวทาง “การเดินสายกลาง” ทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานโครงการวิจัย

ระยะเวลาในการทำวิจัย 12 เดือน เริ่มตั้งแต่ 1 ธันวาคม 2550 ถึง 30 พฤศจิกายน 2551

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านความรู้ จะได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการตลาด คือ วิธีการค้นหาความต้องการของ ลูกค้า การพัฒนาส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด รวมถึงแนวทางในการสร้างตราสินค้า การสร้างบรรจุภัณฑ์และจุดขายและ ใ้กับสินค้า ภายใต้การทำตลาดแบบวิสาหกิจชุมชน อันจะสามารถทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

2. ด้านการพัฒนา สามารถพัฒนาการผลิตเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบการตลาดที่เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถจำหน่ายลำไยอบแห้งสีทอง ได้ดีมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยเตรียมความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งสีทองให้มีศักยภาพในการแข่งขันที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเตรียมความพร้อมในการพัฒนาตลาด และการขยายตลาดจากชุมชนไปยังตลาดส่วนอื่น ๆ ต่อไป เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าปลีก สหกรณ์ตามเขตอำเภอต่าง ๆ ร้านจำหน่ายของฝากและของที่ระลึก และ โรงแรม ในจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง หรือในอนาคต อาจจะขยายตลาดไปยังกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านต่อไป อาทิ พม่า ลาว เวียดนาม หรือจีน ประกอบกับบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนา หรือเรียนรู้ในองค์ความรู้ใหม่ อันได้แก่ (1) กลุ่มชาวบ้านและกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (2) ทีมคณะผู้วิจัย (3) องค์กรผู้สนับสนุนทุนในดำเนินงาน และ (4) สาธารณชนผู้สนใจทั่วไป

3. ด้านผลผลิต จะได้รูปแบบของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปเผยแพร่และสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนมีเอกสารและบทเรียนที่เป็นผลผลิตของโครงการในการติดตามประเมินผลโครงการ

